

gyott valamit, melyet végül is a mai délelőtt pontosabban végigolvasva fájdalomra észrevettem, ugyanis, mivel a fizetés határidejét korábbra kell tenni, így az nem az aláírt június 4-i naptól, hanem már folyó év Szent György napjától⁹ érvényes. Ezt követően vasárnap a kertemben tiszteletreméltó uraságokkal tanúk jelenlétében úgy egyeztem meg, s arra nézvést hagytam meg, részint a már sarkunkban levő aratást, részint egynemely más termés még ezen a nyáron történő begyűjtését a Szuchán élő alattvalóktól; ezért szükségesnek tartottam szerződésünkről egy újabb másolatot íratni Pribis Úrral, melyben semmit sem változtatott meg, csak ezeket a kihagyott szavakat pótolta. A fizetés a már elmúlt Szent György napjától legyen, miképpen tiszteletreméltó Uraságtok annak elolvasása közben könnyen ráismerhet éppen ebben az írásos szerződésben, melyet sietősen íme most, a kijelölt levélvivővel átküldök, kötelességtudóan kérve, méltóztassék azt íziben nevének aláírásával és pecsétjének rányomásával ugyanezen ember révén visszaküldeni. Eme szívesség fejében készségesen ajánlom magamat, a viszont jóakarát gyakorlására, mint az Uraságtok

Selmecebánya, 1735. július 5.

legkészségesebb szolgálja
Czvittinger Dávid

NB Az előbbi hibás példányt széttépvé tűzbe vetettük.

BAJÁKI RITA

A Beleznay család tagjairól megjelent sírversek és temetési gyászbeszéddek. A *Magyar Könyvszemle* 1966/2. számában megjelent egy írás a Beleznay család könyvtárának, a „Bibliotheca Beleznaiana”-nak XVIII. század végi árveréséről.¹ Ebben a tanulmányban a Beleznay Sámuel által 1795-ben árverésre bocsátott mintegy 2500 kötetes, és a család több generációja által összegyűjtött könyvtár nyomtatásban is megjelent árverési katalógusával ismerkedhettünk meg. (A könyveket végül a Sárospataki Református Kollégium vásárolta meg.)

A könyvtár tulajdonosáról, beleznai és pilisi Beleznay Sámuelről annyit kell még megjegyeznünk, hogy irodalmi tevékenységet is folytatott. Az utókor számára fennmaradt műve, a *Carmen auctore S. I. b. de Beleznay compositum cum anno 1805. XI. cal. maii apud suam majestatem sacratiss. Vindobonae servitium camerarii pietate clientelari auspicaretur additum et carmen idiomate patrio* 1805-ben, Pesten jelent meg nyomtatásban.²

Beleznay Sámuel nem sokkal könyvének megjelenése után, még ugyanabban az évben – az öt évvel korábban, 1800-ban elnyert báróságot követően – grófi rangra emelte az uralkodó.

A főnemesi cím elnyerésével a Beleznay család további emelkedése – amely Sámuel nagypapjának, Beleznay János altábornagy katonai sikereivel kezdődött és amely nagybátyja, Beleznay Miklós tábornoknak a protestáns egyházpolitika terén kifejtett jelentős tevékenységével folytatódott – biztosítva látszott.

Tizenhárom évvel később azonban ez a folyamat megakadt, a család társadalmi helyzete gyökeresen megváltozott. 1818. július 5-én ugyanis Beleznay grófot saját, Sámuel nevű fia

⁹ Április 24.

¹ BARCZA József: *Egy felvilágosodás kori magyar főúri könyvtár árverése.* = MKsz 1966. 2. sz. 145–152.

² PETRIK Géza: *Magyarország bibliographiája 1712–1860.* I. Bp. 1888. 218.; SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái.* I. Bp. 1891. 788–789.; *Új Magyar Irodalmi Lexikon.* I–III. (a továbbiakban ÜMIL.) Bp. 1994. I. 179.

agyonlőtte. Az ifjú gróftot pedig ezért a tettéért egy évvel később, 1819. június 21-én Pesten kivégezték.³

Ezzel az utóbbi eseménnyel jutottunk el jelen tanulmány témájához, a Beleznay család tagjairól írt és nyomtatásban is megjelent sirverseihez és temetési gyászbeszédeihez, prédikációihoz.

A XVIII. és XIX. században – leginkább a főúri családok körében – igen népszerű és ezért gyakran nyomtatásban is megjelenő ilyen típusú irodalmi munkák közül ez ideig hét darab olyat sikerült felkutatnom, amelyek a Beleznay család valamelyik tagjáról szólnak. A hét irodalmi alkotás azonban csupán három személyről, az 1754-ben elhunyt Beleznay János altábornagyról, az ő elsőszülött fiáról, az 1787-ben elhunyt Beleznay Miklós tábornok, református főgondnokról, illetve Beleznay János másik fiának, Mihály alezredesnek az unokájáról, az 1819-ben kivégzett ifjabb Sámuel grófról szólnak. Szerzőikben közös, hogy valamennyien protestánsok – ezen belül pedig a hétből hat református vallású – és általában egyházi emberek, lelkészek, tanítók voltak.

Tudomásom van még egy, a neves piarista szerzetes-író, Horányi Elek által – Beleznay Miklós tábornokról – írt epitáfiumról is, amelyről azonban még nem sikerült kiderítenem, hogy nyomtatásban, vagy csak kéziratban maradt-e fenn. Létezéséről a néhány éve elhunyt Csilló Mihálynak, Pilis történetéről írt könyvéből szerezhetünk tudomást, de bővebb adatot a szerző sajnos nem közöl.⁴ A Csilló Mihály által említett mű címe a következő:

„*GENERÁLIS BELEZNAV Úr Ó Excellentziájának Epitáphiuma, mellyet írt ama mindeneket részrehajlás nélkül szeretni és tisztelni tudó nagy érdemű tudós Professzor HORÁNYI ELEK Úr Pesten; ki-is noha a R. Katholika Anyaszentegyháznak egy keresztényi módra buzgó tagja, még is a más hiten lévőket is felebaráti szeretettel ölelgetvén, azoknak illő, igen ditséreteket meg-szokta adni...*”

Ezen kívül a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményben is található egy rövid sírvers, amely Beleznay Miklós és Podmaniczky Anna Mária fiatalon, 1757-ben elhunyt, Mária nevű lányának a temetésére íródott.⁵ A névtelen szerző által írt alkotás címe:

„*Atyafiság könyvezési mellyekkel 'a Nagyságos Szép és Nemes Reményű MARIA BELEZNAV KIS ASZSZONYNAK korán való Temetkezésénél ázódtak két Meg-sebhedt szívű Atyafiai Aszódon szent György Havának 15 napján. M. D CC LVII. eszt.*”

Végezetül – mielőtt rátérnénk a címben szereplő művek ismertetéséhez – szeretnék még megemlíteni egy 1864-ben íródott rövid verset is, amely ugyan nem tartozik a klasszikus értelemben vett sírversek közé, de ugyanarról a témáról emlékezik meg. Ez a vers a világtalan költőnő, gróf Beleznay Luiza alkotása, amely unokabátyjának, a fiatalon elhunyt gróf Beleznay Mihály had-

³ A Beleznay család történetéről I.: ÁLDÁSY Antal–CZOBOR Alfréd: *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címereslevelei*. III. Bp. 1937. 262., VI. 1940. 542–543., VII. 1941. 105–108.; CSILLÓ Mihály: *Pilis története*. Pilis, 1994. passim.; KEMPELEN Béla: *Magyar nemesi családok*. II. Bp. 1911. 47–48.; KŐSZEGHI Sándor: *Nemes családok Pestvármegyében*. Bp. 1899. 34.; *Magyar Nemzetségi Zsebkönyv. Főrangú családok*. I. Bp. 1888. 39–40.; NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. I. Pest, 1857. 281–284., Pótlék kötet. Pest, 1868. 126.; NYÁRY Pál: *Familia comes Beleznav de Belezna et Pilis*. = Magyar Családtörténeti Szemle 1937. 177–182.

⁴ CSILLÓ: *i. m.* 126.

⁵ A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye. Kézirattár. K-O. 166. 1–4.

nagynak állít emléket. A nyolc soros vers – amelynek címe „Beleznay Mihály gróf halálára” – 1868-ban jelent meg a költőnő, *Éji virágok* című kötetében.⁶

Az Országos Széchényi Könyvtár (1–3., 5., 6/1–4. kiadás, 7.), a budapesti Egyetemi Könyvtár (4.) és a Békés Megyei Levéltár könyvtárának (6/5. kiadás) állományában a következő hét – a Beleznay család tagjairól szóló – nyomtatásban megjelent sírvers és temetési gyászbeszéd található:

1. *Az halálnak minden emberekkel egy-aránt köz-vóltáról való rövidelmélkedés, melyet néhai jó emlékezetű méltóságos generális Beleznai BELEZNAI JÁNOS fő-úr, Felsőes Koronás Királyunk, és Tsászárnénk egy Generál-Feld-Marechal Leutnantjának, és egy Lovas Nemes Magyar Regementnek Vitéz Colonellusának meghidegedett Teste Eltemetetésének alkalmatosságával Vitte, és mondott CSÁTHI DÁNIEL, A' Helvétika Confession-lévő Nagy Körösi Eklésiában a' Krisztus Jesusnak egyik együgyű Szo'gája, és a' Duna mellyékén azon Confession-lévőknek supetintendense.*

Pilisen, az Úri Házak első Udvarában, M. DCC. LIV Esztendőben, Karátson Havának 8 dik Napján.

A fenti 28 oldalas gyászbeszéd – amely 1754. december 8-án, Beleznay János pilisi temetésén hangzott el – Budán, 1758-ban jelent meg nyomtatásban, Landerer Ferenc Lipót nyomdájában.⁷

Szerzője, Csáthi Dániel 1703-ban született az Abaúj vármegyei Szikszón. 1731-től református lelkész, majd 1752-től a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke. Mint ilyen hunyt el 1757. január 24-én. Beleznay Jánosról írt gyászbeszéde az egyetlen nyomtatásban fennmaradt műve.⁸

2. *Oratio Qua Viri, De Patria Optime Meriti, Excellentissimi Atque Illustrissimi Domini Domini JOANNIS BELEZNAI de BELEZNA Generalis Campi Mareschalli Locumtenentis, Uniusque Legionis Equestris Ordinis Hungarici, dum fuit Colonelli Proprietarii Eunerii parentauit Stephanus Gozon, Scholae Ketskemetiensis H. C. A. Rector.*

Pilisii, Anno M. DCC. LIV. a. d. Id. Decembris.

Ez a 27 oldalas oráció, vagy más néven szónoklat ugyancsak Beleznay János altábornagy 1754. december 8-i – „6. Id. Decembris” – temetése alkalmából született és ugyanakkor és ugyanott került kinyomtatásra, mint a Csáthi-féle gyászbeszéd.⁹ Szerzője, Gózon István református lelkész, aki 1754-ben mint tanár működött Kecskeméten. Később lelkészkedett Csökmön, Cecén és Patajon. Életét mint egyházkerületi jegyző, 1790-ben fejezte be. Neki is ez az egyetlen olyan nyomtatásban megjelent műve, amelyről tudomásunk van.¹⁰

3. *Bútszózató versek mellyeket néhai m. b. Test-vér bátyjának, méltóságos generális BELEZNAI MIKLÓS úrnak utolsó tisztességének meg-adására kevés órák alatt készíttetett BELEZNAI MIHÁLY obrist leitinánd's mellyeket ugyan Pilisen az Évangyélikusok Templomában Böjt-elő Havának XI dik napján MDCCLXXXVII dik esztendőben élő nyelvel el-mondot TÚRÓS PÉTER az Ó-Budai Reformáta Eklésiának Prédikátora.*

⁶ *Éji virágok*. Költeményfüzér. Tollba mondta: gróf BELEZNAI Luiza. Pest, 1868. 95.

⁷ PETRIK: i. m. I. 457.

⁸ SZINNYEI: i. m. II. Bp. 1893. 205–206.; *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Szerk.: LADÁNYI Sándor. (a továbbiakban: Prot. lex.) Bp. 1977. 121.

⁹ PETRIK: i. m. 1/2. Bp. 1888. 922.

¹⁰ SZINNYEI: i. m. III. Bp. 1894. 1327.

Beleznay Miklós tábornok 1787. január 11-én, Pilsen való eltemetésére ez az egyetlen versben elkészített megemlékezés. A 18 oldalas sírvers ugyanebben az évben jelent meg Győrben, a Streibig József-féle nyomdában.¹¹ Szerzője az elhunyt testvéröccse, Beleznay Mihály alezredes (1728–1789) volt.¹² Magát a sírverset azonban Túrós Péter, az óbudai református egyházközség lelkésze olvasta fel a emetés alkalmával.¹³

4. *Pohřebnij Kázanj nad Smrtj Welkomožného někdy Pána, Pána BELEZNAI MIKULÁŠE DE BELEZNA, Geho Hasnosti Cýsařsko-Králowské a Aposstolké Skaw. Rządu Rytířstého Generál – Wacht – Mistra, dne Dewatenáctého Měsýce Ledna bkahoskaweně w Pánu zesnúkého, z' Tertu I. Kn. Mogzissowé 5, 24. w den gedenáctý Měsýce Vnora w Chrámě Pilisském wykonané Roku Páně 1787, skrze Zacharyás-se Gegus Cýrkwé Albertské Ewangelické Sl'. Bož. Kazatele, a Welebn. Bratrstwa Pesstansko Békesského Notáriusse.*

Szintén Beleznay Miklós 1787-es halálakor született ez a 38 oldal terjedelmű, szlovák nyelvű és gót betűkkel kinyomtatott emlékbeszéd, amely Pozsonyban jelent meg, Wéber Simon Péter nyomdájában.¹⁴ Szerzője az evangélikus Gegus Zakariás volt, aki hosszú évekig lelkészkedett a Pilishez közeli Albertiben. Gegusnak csupán ezt az egyetlen irodalmi munkáját ismerjük.¹⁵

5. *Halotti prédikáció, melyeket néhai méltóságos generális BELEZNAY MIK-LŐS úrnak, a' Duna-mellyéki Venerábilis Superintendentiának Fő Curátorának, utolsó tisztességének meg-adására, Böjt elő Havának XI dik Napján MDCCLXXXVII dik esztendőben Pilsen, az Evangyélíkusok Templomában, nagy számú Nemesség-nek, 's minden rendben lévő Halgatóknak jelen létebben élő nyelvel el-mondott. Pétzeli Jó'sef Rév-Komáromi H. C. lévő Prédikátor.*

Ez a Beleznay családdal kapcsolatos és a győri Streibig-féle nyomdában készült temetési prédikáció két szempontból is kiemelkedik a többiek közül.¹⁶ Egyrészt terjedelme miatt, amely 50 oldalt tesz ki. Másrészt szerzőjének személye miatt. Idősebb Péczeli József ugyanis a XVIII. századi protestáns egyházi irodalom egyik legkiemelkedőbb alakja volt. A Putnokon, 1750-ben született Péczeli mint a Dunántúli Református Egyházkerület főjegyzője hunyt el Komáromban, 1792. december 4-én. 23 önálló irodalmi alkotást hagyott hátra maga után, de mint az első magyar tudományos folyóirat, a *Mindenes Gyűjtemény* szerkesztője is sokat tett a hazai irodalmi életért.¹⁷

6. *G. B... S... Koporsó Versei. A' Síró Felek' vigasztalására úgy minden Keresztény Szüléknek (Fijaik' és Leányaik nevelésében) oktatására írta. Hód víz parton született Szinyei Farkas András Udvari Poeta.*

Ez a Pesten, 1819. június 21-én kivégzett ifjabb gróf Beleznay Sámuelről szóló és 17 fejezetre osztott sírvers több kiadást is megélt. A Petrik-féle könyvészeti bibliográfiában evvel szemben csak

¹¹ PETRIK: *i. m.* III/2. Bp. 1891. 701.

¹² Beleznay Mihály alezredesről igen szűkszavúan szólnak a genealógiai feldolgozások: CSIL-LÓ: *i. m.* passim.; KEMPELEN: *i. m.* 48.; NAGY: *i. m.* 282.; NYÁRY: *i. m.* 179.

¹³ SZINNYEI: *i. m.* XIV. Bp. 1914. 582.

¹⁴ PETRIK: *i. m.* I/2. 880.

¹⁵ SZINNYEI: *i. m.* III. 1089–1090.

¹⁶ PETRIK: *i. m.* III. Bp. 1891. 64.

¹⁷ SZINNYEI: *i. m.* X. Bp. 1905. 682–688.; Prot. lex. 465.; ÚMIL III. 1596.; *A magyar irodalom története. III. (1772–1849)*. Főszerk.: SÖTÉR István. Bp. 1965. 72–73.

az első, az 1819-es váci kiadású szerepel.¹⁸ Tudomásom szerint azonban a fenti mű öt ízben jelent meg nyomtatásban. 1. Vácon, a Gotlieb Antal-féle nyomdában, 1819-ben. 2. Budán, Landerer Anna nyomdájában, 1819-ben. Erre a könyvre rávezették, hogy „Második meg-jobbított, és bővített ki-adás.” 3. Budán, 1829-ben. Ezen a könyvön azt tüntették fel, hogy „Harmadik megjobbított, és bővített ki adás.” 4. Nagyváradon, a Tichy nyomdában, 1819 után. 5. Gyulán, a Dobay János-féle nyomdában, 1863-ban. Ez utóbbinál szerepel először kiírva gróf Beleznay Sámuel neve, amely az eddigi kiadásoknál csak kipontozva jelent meg.

A fenti vers, versek szerzője Farkas András vándor népköltő volt, aki Hódmezővásárhelyen született, 1770-ben és ugyanott halt meg 1832. szeptember 13-án. Számos hasonló típusú, leginkább népszerűsítő irodalmi alkotása maradt fenn, melyek közül a legtöbbet ő maga nyomtatta ki kéziszajtóján.¹⁹

7. Imádságok, melyeket Pesten Junius 21-dikén 1819-ben szerentsétlenül megholt G. B...S... szomorú körülállásaihoz képest készített Szikszai József Pesti Református Káplán, mint a' szerentsétlennel utolsó óráiban vígasztalója.

Ez az utolsó – amely a Beleznayak temetésével, halálával kapcsolatos –, mindössze 8 oldalas irodalmi alkotás nem szerepel a Petrik-féle bibliográfiában. A könyv – vagy inkább füzet – címlapján szereplő adatok alapján azonban tudjuk, hogy a kiadvány Pesten, nemes özvegy Kiss Istvánné nyomdájában, 1819-ben készült. Szerzője, Szikszai József az a református segédlelkész volt, aki utolsó útjára, a kivégzéshez kísérte el az ifjú Beleznay grótot. Személyéről még annyit lehet tudni, hogy fia volt annak a Szikszai György nevű református lelkésznek, akinek több irodalmi témájú munkája is fennmaradt.²⁰

Végezetül szeretném megemlíteni, hogy e fenti rövid írás mintegy előtanulmányául szolgál egy, a jövőben elkészülő önálló kötetnek, amely a Beleznay család tagjairól szóló összes – nyomtatott és kéziratban meglévő – sírverset és temetési gyászbeszédet fogja tartalmazni, egy genealógiai és egy irodalomtörténeti tanulmánnyal összekapcsolva.

MERÉNYI-METZGER GÁBOR

¹⁸ PETRIK: *i. m.* I/2. 745.

¹⁹ SZINNYEI: *i. m.* III. 139–146.; ÜMIL I. 556–557.

²⁰ SZINNYEI: *i. m.* XIII. Bp. 1909. 872–873.